

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงปี 2540 ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย และมีผลกระทบถึงหลายประเทศในเอเชีย รวมถึงประเทศไทยด้วย เมื่อประเทศไทยมีหนี้สิน สาธารณะทำให้ประเทศอยู่ในสภาพล้มละลาย วิกฤตการณ์ครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวม แต่ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศมากที่สุดคือ ผลกระทบต่อธุรกิจขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งเป็นภาคการผลิตที่เป็นแก่น และเป็นหัวใจหลักของกระบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจให้มีการเจริญเติบโตจากภายใน อันเป็นผลต่อเนื่องสู่การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาในระดับมหภาคจะพบวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ได้ส่งต่อภาวะการคลังของประเทศคือการเก็บภาษีได้น้อยลง ซึ่งส่งผลต่อเนื่องสู่การใช้จ่ายภาครัฐ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้น้อยลงตามไปด้วย ดังนั้นเพื่อเป็นการกระตุ้นและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจรัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแบบต่อเนื่อง

ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้มีแผนพัฒนาประเทศที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาความยากจน และยกระดับชีวิตคนส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมให้เป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการ กระบวนการผลิต บนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชน อย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อบริโภคอย่างพอเพียงในชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้ เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาทักษะอาชีพของกลุ่มต่างๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความหลากหลายของชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2552)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ข้อ 5.3 ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคง และสร้างรายได้แก่เกษตรกรยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ สร้างแรงจูงใจให้แก่เยาวชน เกษตรกร

รุ่นใหม่ และแรงงานที่มีคุณภาพ เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม พัฒนาสถาบันเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุน การพึ่งพาตนเองของเกษตรกร เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรรายย่อย ที่ได้รับผลกระทบจากการนำเข้าสินค้าเกษตร และอาหารที่มีต้นทุนต่ำ อันเป็นผลกระทบจากข้อตกลงการค้าเสรี (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2557)

สืบเนื่องดังที่กล่าวมา จึงมีการกำหนดพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งมีเจตนารมณ์ ให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ การพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ก้าวไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงขึ้นไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548: 1)

โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมกิจกรรม การแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร องค์กรชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่นผลิตภัณฑ์เครื่องคั้นเพื่อสุขภาพ ไวน์ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านแหล่งท่องเที่ยว (ตามธรรมชาติ เกษตร) พิพิธภัณฑ์ชุมชนและอื่นๆ (สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ม.ป.ป.)

สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องได้มีการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยการอบรมให้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน และมีการจัดประชุม และจากรายงานการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ครั้งที่ 2/2556 มีข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดชัยภูมิว่าควรมีการส่งเสริมการทำเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนครบวงจรให้มีความร่วมมือเกื้อกูล เชื่อมโยงและเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร มีภาครัฐร่วมกำกับดูแลราคาที่เป็นธรรม ส่งเสริมให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนร่วมกันผลิตโดยใช้ตลาดนำ การผลิตจะทำให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นมีการกำหนดกลไกการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมและเกิดเครือข่ายประมาณความร่วมมือระหว่างสมาชิก ประชาสัมพันธ์ผลผลิตและผลิตภัณฑ์รวมทั้งการสร้างเครือข่ายตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีเป้าหมายวิสาหกิจชุมชนที่ประเมินศักยภาพระดับดี (สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ, 2557)

นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารของจังหวัดยโสธรที่มีการประเมินศักยภาพในระดับดี โดยตั้งแต่เริ่มดำเนินการยังขาดการบูรณาการและมีส่วนร่วมเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและวัตถุดิบในการแปรรูปและดำเนินกิจกรรมปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตอาหารเป็นการแปรรูปอาหารที่มีในท้องถิ่น เช่นการผลิตและแปรรูปถั่ว การทำขนมทองม้วน การทำปลาสาม ปลาสามปัก การแปรรูปข้าว ซึ่งเหล่านี้ได้มาจากภูมิปัญญาและวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น การจำหน่ายก็เน้นการจำหน่ายในชุมชน และเมื่อวัตถุดิบหมดไปก็มีการติดต่อซื้อสินค้าจากกลุ่มอื่นบ้างแต่ยังไม่เป็นรูปแบบเครือข่ายที่เป็นระบบ บางกลุ่มมีความสามารถในการทำการตลาดแต่เมื่อจำหน่ายหมดก็หยุดทำกิจกรรมทำให้การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ยังไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควรจากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องที่จะศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธรเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดยโสธรต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

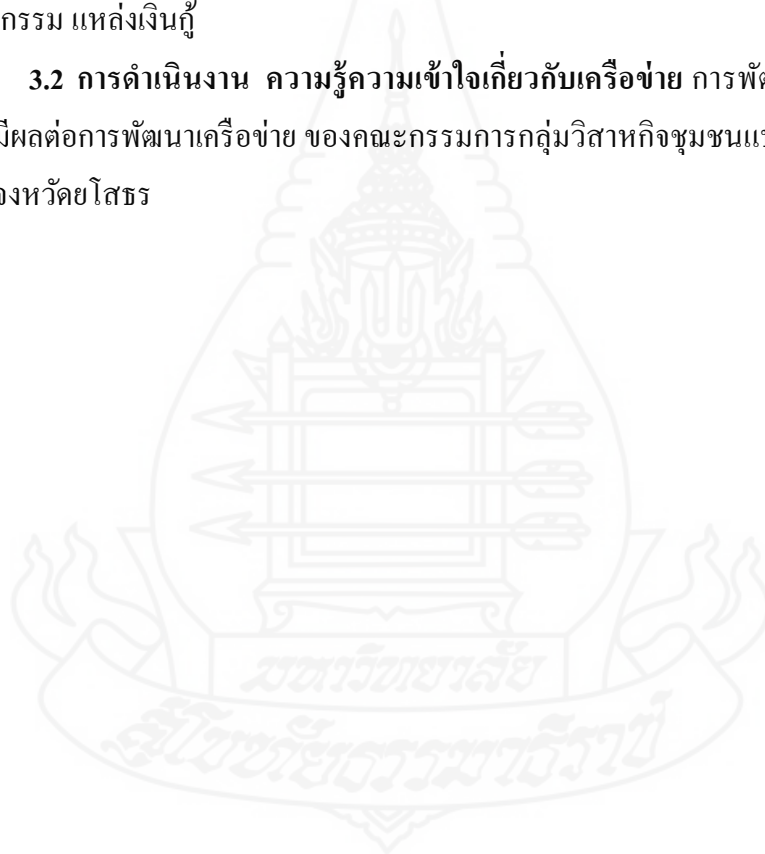
- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเช่นการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร
- 2.2 เพื่อศึกษาการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไข ที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร
- 2.4 เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร
- 2.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการกลุ่มแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

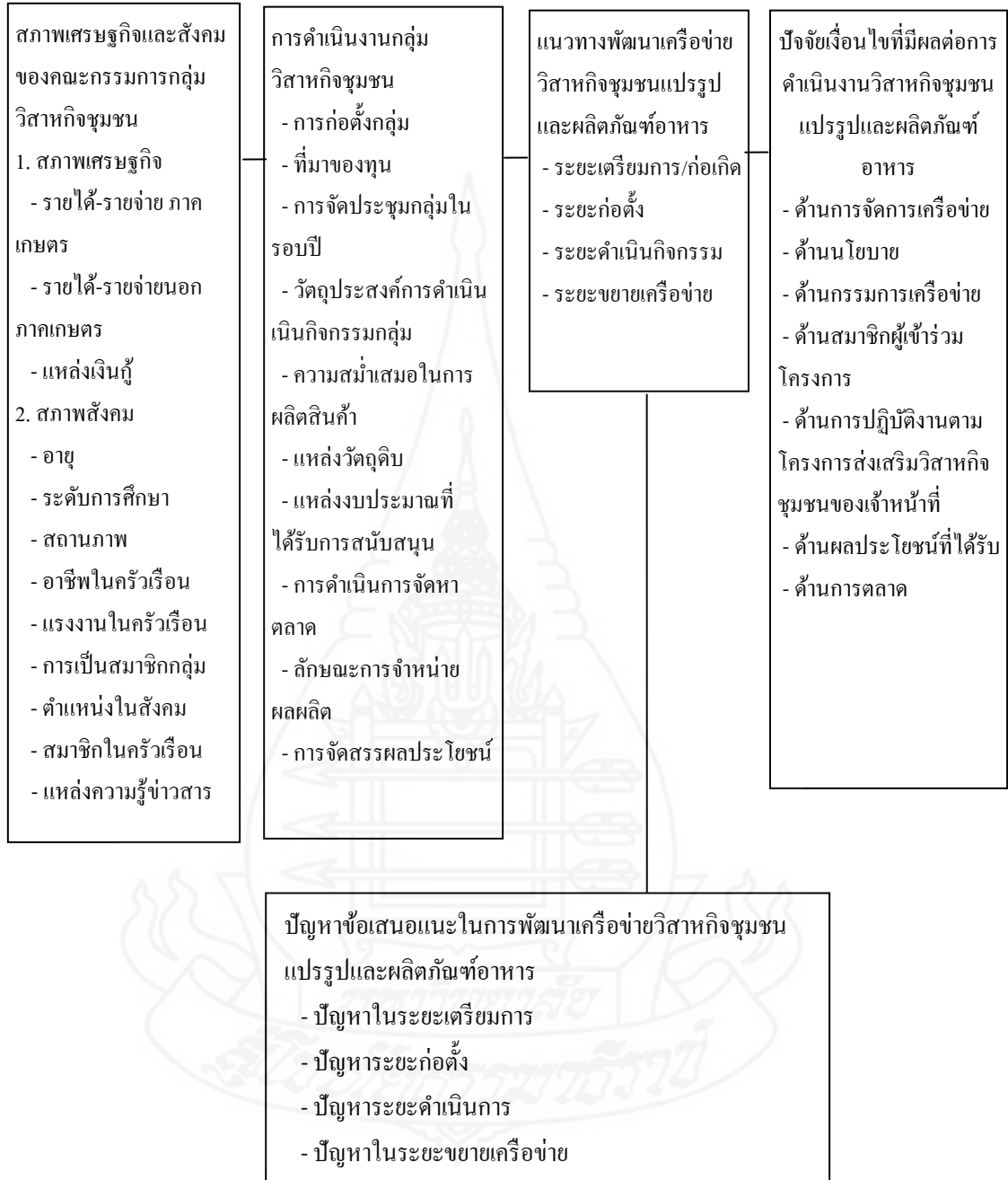
จากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ศึกษา สามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยที่จะศึกษาเรื่องศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดยโสธร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารจังหวัดยโสธร ได้ดังนี้

3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกรรมการกลุ่ม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แหล่งความรู้ข่าวสาร อาชีพในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือนรายได้ในภาคเกษตร รายได้นอกภาคเกษตร รายจ่ายภาคการเกษตร การเข้าร่วมกิจกรรม รายจ่ายจากการเข้าร่วมกิจกรรม แหล่งเงินทุน

3.2 การดำเนินงาน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่าย ของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร
ในจังหวัดยโสธร มีขอบเขตดังนี้

4.2 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยทำการศึกษาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดยโสธร ซึ่งประกอบด้วยวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารที่มีผลการประเมินผลในระดับดี ทั้ง 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองยโสธร อำเภอลำทะเมนชัย อำเภอทรายมูล อำเภอไทยเจริญ อำเภอเลิงนกทา อำเภอกุดชุมห่อ อำเภอป่าดัว อำเภอกุดรัง และอำเภอมหาชนะชัย

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสินค้าอาหาร หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำผลิตผลทางการเกษตรทั้งพืชและสัตว์มาทำการแปรรูปเพื่อเป็นอาหาร

5.4 คณะกรรมการกลุ่ม หมายถึง คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร
จังหวัดยโสธร ประกอบด้วยตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์

5.5 แนวทางการพัฒนา หมายถึง แนวทางการปฏิบัติที่วางไว้อยากให้เกิดประโยชน์ในเชิงบวกหรือในทางที่ดีขึ้นประกอบด้วย 4 ระยะในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปและผลิตอาหารจังหวัดยโสธร

5.6 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดยโสธร

5.7 การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในประเด็นการก่อตั้งกลุ่ม ที่มาของทุน การจัดประชุมกลุ่มในรอบปีวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ความสม่ำเสมอในการผลิตสินค้า แหล่งวัตถุดิบแหล่งงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน การดำเนินการจัดหาตลาด ลักษณะการจำหน่ายผลผลิตและการจัดสรรผลประโยชน์

5.8 ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไข ที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารใน ระยะเตรียมการ/ก่อเกิด ระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินการและระยะขยายเครือข่าย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการกิจกรรมการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร จะได้ทราบถึงสถานการณ์กลุ่มความก้าวหน้า การดำเนินงาน และสะท้อนให้เห็นผลในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปพัฒนากลุ่มและเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

6.2 สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดแนวทางพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดยโสธรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้

6.3 เป็นข้อมูลในการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในกิจกรรมอื่นต่อไป